

FAQ bij het handboek: Het zeer lage IQ, een meet- en werkwijze

W. Magez - E. De Jonghe - K. Van Parijs (2022)

Geen antwoord gevonden op je vraag? Je kan je vraag posten op P2-dianet (CLB) of je kan je vraag mailen naar pdcc@thomasmore.be. We vullen deze FAQ-bundel verder aan.

Wanneer gebruik ik de werkwijze van het (zeer) lage IQ?

Je kan deze werkwijze gebruiken als je een metrische inschatting wil maken van het cognitief functioneren bij kinderen, adolescenten én volwassenen onder de IQ-zone 50 – 55. De benadering van het ontwikkelings-IQ is toepasbaar wanneer de reeds beschikbare gegevens over de persoon erop wijzen dat hij/zij zeer laag onder het gemiddelde van de leeftijdsgenoten zal scoren (- 3 SD). Bijvoorbeeld: een meisje van 14 jaar heeft een leesniveau rond AVI 1 of komt niet aan het aanvankelijke lezen toe.

Je kan de werkwijze gebruiken bij onderkende (niveaubepalende en beschrijvende) vragen en bij indicerende vragen. Zo kan je een antwoord krijgen op de vraag of de persoon cognitief functioneert op het niveau van een matig, ernstig of diep verstandelijke beperking, krijg je zicht op het profiel van brede cognitieve vaardigheden en kan je van daar uit een handelingsgericht advies geven.

Voor onderkende (classificerende) vragen zoals 'heeft deze persoon een verstandelijke beperking?' volstaat de doorsnee intelligentiemeting van het deviatie IQ. Zodra de persoon een resultaat behaalt dat minstens 2 standaarddeviaties onder het gemiddelde (van 100) ligt (IQ < 70), weet je immers dat de persoon voldoet aan het intelligentiecriteria om een diagnose verstandelijke beperking te stellen. (Het intelligentiecriteria is hierbij één van de criteria.)

Wat is de meerwaarde van de meet- en werkwijze bovenop de afname van SON of WPPSI-IV bij een individu met (L)VB?

Bij iemand met een licht verstandelijke beperking (IQ 55 - 70) gebruik je niet de meet- en werkwijze maar de standaardberekening. De meet- en werkwijze is bedoeld voor personen die onder de normtabellen vallen van de standaardtests (onder 50 - 55) omdat je daar met de standaardberekening niet voor alle BCV een score kan berekenen en dus niet tot een sterke - zwakte profiel komt, wat je nodig hebt om handelingsgericht aan de slag te gaan.

Hoe maak ik de keuze voor een bepaalde intelligentietest?

In tegenstelling tot de standaardafname waar je de intelligentietest kiest op basis van de chronologische leeftijd van de persoon, kies je bij deze werkwijze een intelligentietest afhankelijk van het vermoede ontwikkelingsniveau van de persoon. Je kan een inschatting maken van het niveau door op voorhand informatie te verzamelen over het schools niveau, vorige resultaten op een intelligentie- of ontwikkelingstest, mate van zelfredzaamheid, mate van begrijpen van opdrachten, soort klas of groep waarin de persoon zit, soort activiteiten die de persoon aankan in het dagelijks leven, ...

Afhankelijk van het vermoede ontwikkelingsniveau kies je dan om te starten met subtests uit de WISC-V (vermoeden dat de mentale leeftijd boven 6 à 7 jaar zal liggen) of WPPSI-IV (vermoeden dat de mentale leeftijd tussen 2 en 6 à 7 jaar ligt). De subtests van deze basistest kan je al dan niet aanvullen

met andere subtests om een antwoord te kunnen geven op specifieke vragen of om bepaalde hypothesen te toetsen.

Start met (of schakel over op) subtests uit de SON-reeks als de persoon meer gebaat lijkt bij een stapsgewijze, visuele introductie van een opdracht en bij feedback om een opdracht te kunnen begrijpen. Als de ruwe scores op de subtests van WPPSI-IV onder de referentieleeftijd van 4 jaar vallen, zal je voor een inschatting van Gf sowieso aanvullend de Gf-subtests van SON-R 2-8 nodig hebben als je een IQ wil kunnen berekenen (Gf + Gc + minstens 2 andere BCV).

Schat je in dat het cognitief niveau onder 2 jaar – 2 jaar 6 maanden ligt, dan opteer je voor een ontwikkelingsonderzoek met de Bayley-III-NL.

Subtests van de eerste keuze intelligentietesten KAIT, CoVaT-CHC Basisversie en WAIS-IV-NL zijn niet mee opgenomen in de werkbladen omdat personen met een zeer laag IQ nooit een mentale leeftijd boven 9 jaar halen en de normen van deze testen niet onder referentieleeftijd 9 jaar meten.

Betreffen het allemaal testinstrumenten waarvan de normen zowel gelden voor Vlaamse én Nederlandse bevolking? Moet dit voor Nederland nog worden aangepast?

Je gebruikt de standaardtesten en de normen uit de testhandleiding. Voor Vlaanderen gebruik je de Vlaamse normen of gecombineerde normen VL + NL. Voor Nederland gebruik je de Nederlandse normen.

Heeft de RAKIT ook een plek in de werkwijze?

In Vlaanderen gebruiken we de RAKIT niet/ weinig, maar je kan subtesten uit elke intelligentietest die de normaalverdeling volgt gebruiken. Je moet dan wel zicht hebben op welke subtest welke BCV meet.

De SON-R 2-8 bevat geen tabel met leeftijdsequivalenten/referentieleeftijden. Hoe kan ik de werkwijze dan toepassen?

Je kan deze tabel zelf ontwikkelen op basis van de volgende stappen.

- Zet horizontaal bovenaan de subtestnamen (4 kolommen).
- Zet verticaal links onder elkaar de leeftijdsgroepen.
- Zoek per subtest voor elke leeftijdsgroep de ruwe score die in de normtabel overeenkomt met AU 10.
- Noteer deze ruwe score in je nieuwe tabel.
- Klaar. Je hebt nu een leeftijdsequivalentie tabel.

Hoe gebruik ik de werkbladen?

Om te weten hoe je de werkbladen gebruikt, neem je de werkwijzer door die je gratis kan downloaden op deze site.

Hoeveel subtests moet ik minimaal kunnen berekenen om de BCV-indexen en het totaal IQ te kunnen berekenen?

In de vraag zelf is er reeds 'iets' wat de aandacht trekt. We spreken in Vlaanderen niet meer over een 'Totaal IQ' maar over het IQ tout court. Het concept Totaal IQ gaat ervan uit dat er nog andere IQ's zijn en is een erfenis van het Wechsler Verbale 'IQ' en Performale 'IQ'.

Vanuit het CHC-gedachtegoed geldt in Vlaanderen de afspraak dat het IQ, als schatting van 'G', zich baseert op de meting van minstens vier brede cognitieve vaardigheden (BCV), uitgedrukt in Indexen, waaronder zeker Gf en Gc. Dat betekent dat je bij een mentale leeftijd onder 4 jaar sowieso WPPSI-IV-NL (Gc, Gwm, Gs (en Gv)) moet combineren met een Gf-subtest /subtests uit de SON-R 2-8 (Gf (en Gv)) om een IQ meting te kunnen doen. WPPSI-IV-NL ($\leq 3;11$) meet immers Gf niet en SON-R 2-8 meet Gc niet.

Je meet dus minstens met vier verschillende 'soorten' subtests (Gf-Gc-....-.....) om een inschatting te maken van het IQ als je voldoende hebt aan een meting zonder BCV-bepalingen. Wil je binnen het kader van een CHC-benadering ook komen tot afzonderlijke indexen per BCV (Gf, Gc, Gwm,...) dan dient elke index te steunen op minstens twee subtests. De subtests meten liefst verschillende nauwe cognitieve vaardigheden (NCV's) binnen de BCV.

Hoe meer subtests, hoe betrouwbaarder de schatting van de BCV en het IQ.

Mag ik een BCV berekenen als de subtestresultaten heel uiteenlopend zijn?

Ja, dat mag maar neem dit mee naar je interpretatie. Zie je een verklaring waarom die resultaten zo uiteenlopend zijn? Het hangt er ook vanaf op welke wijze ze uiteenlopen: bv. zijn de twee betrokken subtestscores beide laag maar de ene zéér laag en de ander toch ook ietwat laag, dan is de relevantie van het uiteenlopen misschien toch beperkt.

Gebruik je deze werkwijze ook als er sprake is van een disharmonisch profiel waarbij er op bepaalde subtests onder 55 gescoord wordt en bij andere boven 55?

Je kan voor de BCV of subtests die onder 55 scoren de werkwijze toepassen en het geheel, dus de scores boven 55 (die je berekend hebt met de standaardbenadering) meenemen in de berekening van de meet- en werkwijze.

Moet ik deze berekening gebruiken om de diagnose verstandelijke beperking te kunnen stellen?

Het intelligentiecriterium voor verstandelijke beperking wordt getoetst via een standaardafname (deviatie-IQ) met een erkende algemene intelligentietest. Zodra de persoon onder IQ 70 (= <-2 SD) scoort, voldoet hij aan het intelligentiecriterium. 'Daar-onder' kunnen de normen van sommige hedendaags gebruikte intelligentietesten via high-tech statistiek tot IQ 40 gaan, maar dat is niet meer dan 'schijn'. Lager dan ongeveer deviatie-IQ 50 krijgen deze IQ's een nagenoeg volledig *virtueel* karakter. De werkwijze met Ontwikkelings-IQ verschaft in deze zone én lager wél een 'reële' IQ-basis.

Een verstandelijke beperking, zoals gedefinieerd in de DSM-5 en omschreven in het [Classificerend Diagnostisch Protocol \(CDP, 2021\)](#) van het Kwaliteitscentrum Diagnostiek, is een stoornis die ontstaat tijdens de ontwikkelingsperiode en die zowel beperkingen in het intellectueel functioneren omvat als

beperkingen in het adaptief functioneren op conceptueel, sociaal en praktisch vlak (American Psychiatric Association, 2013).

Voor de diagnose verstandelijke beperking moet voldaan worden aan drie criteria:

- het intelligentie criterium: de persoon heeft een duidelijke beperking (IQ 70 of lager) in het intellectueel functioneren. Bij zeer jonge kinderen wordt dat bepaald op basis van een inschatting, via observatie of via bepaling van het ontwikkelingsniveau/ontwikkelingsquotiënt, waarbij men verstandelijk significant onder het gemiddelde functioneert.
- het criterium adaptief gedrag: de persoon ondervindt gelijktijdig aanwezige tekorten in of beperkingen van het huidig aanpassingsgedrag. Bijgevolg slaagt de betrokkene er niet in te voldoen aan de standaarden die bij zijn of haar leeftijd verwacht kunnen worden binnen zijn of haar culturele achtergrond.
- het ontwikkelingscriterium: de beperkingen moeten voor het 18e levensjaar begonnen zijn. Er is dus sprake van een ontwikkelingsstoornis.

Het besluit “verstandelijke beperking” wordt genomen na een periode van procesdiagnostiek.

Om tot een correcte categoriale classificatie van verstandelijke beperking te komen, verwijzen we ook naar het Protocol Cognitief zwak functioneren [CZF.pdf \(prodiagnostiek.be\)](#) en de Operationalisering criterium adaptief gedrag van Prodia.

Moet ik deze berekening gebruiken om te beslissen of een leerling voldoet aan de criteria om een verslag type 2 te kunnen krijgen?

Dat moet niet, maar dat kan. Om aan de criteria voor een verslag type 2 te voldoen, moet de leerling voldoen aan de criteria voor verstandelijke beperking (zie vraag diagnose verstandelijke beperking). Daarnaast zijn steeds de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van de leerling en het onderwijsloopbaanperspectief doorslaggevend bij het oordelen over de opmaak van een verslag type 2 of een verslag van een ander type. Enkel CLB's zijn gemachtigd om dergelijk verslag op te maken. Zij verzamelen de nodige informatie om hierover een beslissing te nemen.

Bij de afname van de Bayley-III-NL maak ik gebruik van Tabel 2 'Omzettingstabel Bayley-III-NL' uit de werkwijze 'Het zeer lage IQ'. De persoon die ik testte, behaalde een ruwe subtestscore van 66. Ik vind deze score niet terug in de tabel. Wat nu?

De vermelde ruwe scores in deze tabel zijn steeds de bovengrenzen van het interval. Een ruwe score van 66 behoort tot het interval 65-70. Dit komt overeen met een referentieleeftijd van 27 maanden (2 jaar 3 maanden).

De persoon die ik testte bekomt een ruwe score die overeenkomt met een mentale leeftijd onder de normtabellen van de intelligentietest. Wat nu?

Als na afname van één of meerdere subtests blijkt dat je het niveau te hoog had ingeschat, dan schakel je over naar afname van subtests van een makkelijkere basistest. Als je bijvoorbeeld startte met subtests van WISC-V-NL, dan schakel je over naar subtests van WPPSI-IV-NL. Startte je met subtests van WPPSI-IV-NL ($\leq 6j11$) dan schakel je over naar subtests van WPPSI-IV-NL ($\leq 3j11$). In dat geval kan het nodig zijn om voor een inschatting van Gf de Gf-subtests van SON-R 2-8 af te nemen. Als je startte met SON-R 6-40 dan schakel je over naar subtests van SON-R 2-8.

Als iemand een zeer discrepant profiel heeft of op de leeftijdsgrens functioneert van twee intelligentietesten, dan kan het nodig zijn om subtests uit meerdere basistesten te combineren (bijv. Gf en Gv van SON-R 2-8 met Gc, Gwm en Gs van WPPSI-IV-NL ($\leq 6j11$) of bijv. subtests van WISC-V-NL met subtests van WPPSI-IV-NL ($\leq 6j11$)).

Als iemand onder de normen van WPPSI-IV-NL ($\leq 3j11$) of SON-R 2-8 scoort, dan kan je opteren om een ontwikkelingsonderzoek met de Bayley-III-NL te doen.

In feite ga je uit van een adaptieve testing waarbij je ál onze beschikbare (erkende) cognitieve leeftijdsinstrumenten kunt betrekken.

Stel, ik neem een WAIS-IV af en de persoon scoort lager dan de normtabel. Wat doe ik dan?

Je kiest subtests die horen bij de mentale leeftijd. Bij een volwassene die onder de normtabel van de WAIS-IV scoort, ga je zoeken naar de vermoedelijke mentale leeftijd en zoek je subtests die bij die leeftijd horen. Je neemt dus subtests af die bedoeld zijn voor een lagere kalenderleeftijd; bijv. subtest van de WPPSI-IV of WISC-V. Op de website van het CHC-platform van Thomas More staat er een kennisclip 'praktisch aan de slag met de meet- en werkwijze' waar je voorbeelden kan zien hoe je kiest met welke subtest je aan de slag gaat. Je zorgt er voor dat je de CHC- crossbatterij principes volgt bij het samenstellen van je testbatterij.

Staat er in de publicatie hoe we de mentale leeftijd berekenen? En kunnen we dit ook toepassen bij de WAIS-IV afname?

Hoe je de mentale leeftijd berekend wordt in de publicatie inderdaad toegelicht. Je kan ook de kennisclips bekijken. Bij een volwassene die onder de normtabel van de WAIS-IV scoort, ga je zoeken naar de vermoedelijke mentale leeftijd en zoek je subtests die bij die mentale leeftijd horen. Gezien het gaat over een verstandelijke beperking, behalen ze zelden een mentale leeftijd boven 7 jaar. Je neemt dus bij een volwassene subtests af van de WPPSI-IV of WISC-V, afhankelijk van de vermoedelijke mentale leeftijd. In de WAIS-IV handleiding vind je geen referentieleeftijden omdat vanaf CL 18 jaar de ontwikkelingscurve afvlakt en op zijn plafond komt.

De personen die ik begeleid hebben bijkomende beperkingen waardoor niet alle subtests – geschikt voor de vermoede cognitieve leeftijd - afgenomen konden worden. Wat nu?

Afhankelijk van de aard en de ernst van de beperking zullen bepaalde subtests wel/niet in aanmerking komen. Ter illustratie geven we een aantal mogelijke alternatieven mee. We zijn er ons van bewust dat deze vraagstelling erg breed is, en het van de persoon in kwestie met zijn mogelijkheden en beperkingen en van het materiaal van de subtest zal afhangen of en welke alternatieven er toepasbaar zijn. In sommige situaties zal er met het huidige testmateriaal geen alternatief mogelijk zijn.

Indien het kanaal van aanbieden of antwoorden belemmerend is, kan je ervoor kiezen *om met een andere subtest die geen of minder beroep doet op dat kanaal dezelfde BCV te meten*. Bijvoorbeeld, stel dat de persoon een visuele beperking heeft, kan je ervoor opteren om de visuele werkgeheugensubtests te vervangen door auditieve alternatieven die eveneens het werkgeheugen meten, zoals de subtest Cijfers herhalen (CELF-4-NL, doelgroep 5;0 t.e.m. 15;11 jaar).

Je kan er ook voor kiezen *om een andere BCV te meten die geen of minder beroep doet op het kanaal waarin er zich moeilijkheden situeren*. Zo kan je er bijvoorbeeld voor opteren om Ga te meten (a.d.h.v. de CELF-4-NL) in plaats van Gv, en Ga mee te nemen in de berekening van het ontwikkelings-IQ.

Het is eveneens aangeraden om de *handleiding van de test te raadplegen i.v.m. toegestane aanpassingen*. *Testaccommodatie* heeft tot doel de validiteit van de testresultaten te vergroten bij een persoon met een beperking. Zo vermeldt de Bayley-III-NL bijvoorbeeld dat je bij een persoon met een motorische beperking testmateriaal mag stabiliseren of dichterbij de persoon mag plaatsen. Dergelijke testafnames vragen een grondige voorbereiding waarbij vooraf informeren over de beperking, eventueel aanpassingen aan materiaal doorvoeren en kritisch reflecteren over deze aanpassingen, essentieel zijn. Bij een persoon met een auditieve beperking is het bijvoorbeeld noodzakelijk om te weten hoe men met deze persoon kan communiceren om de instructies op een begrijpbare, maar toch zo gestandaardiseerd mogelijke manier te brengen om tot een betrouwbare testafname te komen. Bij testaccommodatie is het essentieel om bij de aanpassingen te voorkomen dat er gecompenseerd wordt voor de vaardigheden die de persoon niet verworven heeft. In dit geval ontstaat er immers een mogelijk risico op overschatting, zeker wanneer men in de testsituatie aanpassingen kan doorvoeren die in het dagelijks leven niet gerealiseerd kunnen worden. Bijvoorbeeld, de testafname wordt omwille van (visuele) vermoeidheid opgesplitst in tijdsblokken van maximum 30 minuten. In de klas daarentegen wordt verwacht dat de leerling de hele voormiddag aandachtig kan werken. De mogelijke implicaties van dergelijke aanpassingen voor de interpretatie van de resultaten vereisen een professioneel oordeel. Hierover rapporteren vormt een wezenlijk onderdeel van het verslag.

Indien bovenstaande opties niet mogelijk zijn, kan je reflecteren over de voor- en nadelen van het gebruik van *testmodificatie*. Het doel hiervan is om waardevolle kwalitatieve informatie te verkrijgen over de sterktes en zwaktes van de persoon, over zijn zone van naaste ontwikkeling en over de bijkomende ondersteuning/aanpassingen die gunstig zijn in de dagelijkse begeleiding van deze persoon. Een nadeel van dergelijke werkwijze is dat een valide toepassing van de normen onmogelijk is. Een voorbeeld van dergelijke toepassing is het laten afwerken van een item wanneer de tijdslimiet verstreken is.

Hoe interpreteer ik de resultaten van de afgenomen subtests?

Een persoon behaalt een bepaalde ruwe score op een subtest. Je kijkt in de normtabel van de leeftijdsequivalenten met welke referentieleeftijd deze ruwe score overeenkomt (of kijkt op welke referentieleeftijd deze ruwe score overeenkomt met een afgeleide uitslag 10). De persoon presteert op die subtest (die een bepaalde nauwe cognitieve vaardigheid meet) als een gemiddelde persoon van die referentieleeftijd. De referentieleeftijd interpreteren we als de mentale leeftijd waarop de persoon functioneert op dat moment op die bepaalde nauwe cognitieve vaardigheid. Bijv. Jan die 18 jaar oud is, heeft een inductief redeneervermogen van een gemiddeld kind van 4 jaar 8 maanden.

We nemen het gemiddelde van de mentale leeftijden op subtests die op dezelfde brede cognitieve vaardigheid laden om een inschatting te maken van het cognitief functioneren van de persoon op die bepaalde brede cognitieve vaardigheid. Bijv. Jans werkgeheugen is vergelijkbaar met het werkgeheugen van een doorsnee kind van 4 jaar 2 maanden.

Als het resultaat van de persoon onder de normtabellen valt, dan weet je dat hij cognitief onder een bepaalde mentale leeftijd functioneert voor die subtest of die brede cognitieve vaardigheid. Hoe diep hij eronder functioneert, kan je hier niet uit afleiden. Mogelijk kan je wel een mentale leeftijd berekenen met (een) subtest(s) uit een intelligentietest die bedoeld is voor een jongere populatie en dus normen heeft die lager gaan. Bijv. We testen Lotte (24 jaar oud) met een WISC-V-NL. Over het algemeen kan ze deze subtests aan, enkel voor Gc haalt ze scores onder de referentieleeftijd. Lottes verworven kennis is zwakker dan wat we gemiddeld zien bij zesjarige kinderen. Als we Gc testen met WPPSI-IV-NL zien we dat haar verworven kennis op het niveau zit van een doorsnee 5-jarig kind.

Hoe koppel ik advies aan de resultaten van de afgenomen subtests?

Vanuit de resultaten maak je een profielanalyse. Je bekijkt het algemeen niveau van functioneren, sterktes en zwaktes (alles uitgedrukt in mentale leeftijden). Je legt je observaties en verzamelde info er naast en probeert mogelijke verbanden en verklaringen te zien die je toetst bij mensen die de persoon goed kennen.

Vanuit dit geheel zoek je naar mogelijkheden tot groei. Wat zijn de zones van naaste ontwikkeling en welke sterktes van de persoon en/of de context kunnen deze groei stimuleren? Vanuit deze suggesties zoek je samen met de context naar een aantal situaties waarin bepaalde vaardigheden gestimuleerd kunnen worden, waarin bepaalde acties gedaan kunnen worden.

Je kan je hierbij laten inspireren door de BCV-fiches met interventiemogelijkheden op dit platform, als je deze vertaalt naar het cognitieve niveau van de persoon. 'Een stappenplan volgen' zal een andere inhoud en andere vorm hebben voor iemand die functioneert op het niveau van een doorsnee 6-jarige dan voor iemand die functioneert op het niveau van een doorsnee 3-jarige.

Je kan vaak – mits enig creatief denken - al veel adviezen koppelen aan / in bestaande situaties. Zo kan je het geheugen (Gwm) trainen door de persoon 1 of meerdere (afhankelijk van het niveau) dingen te laten halen op een andere plaats. Of kan je de woordenschat uitbreiden (Gc) door bij het winkelen, in de (koel)kast leggen en koken etenswaren te (laten) benoemen. Of kan je het redeneervermogen van de persoon trainen door hem geld te laten sorteren of sokken paarsgewijs te laten opvouwen, hem een eenvoudig probleem te laten oplossen, met hem strategische spelletjes te spelen enz.

Soms kan het nodig zijn om bepaalde vaardigheden explicieter te trainen (bijv. Gv stimuleren door met duplo of lego een plan na te bouwen of servetten, kledij enz. te plooien volgens enkele stappen) door er tijdens een werkmoment tijd voor te reserveren, het op te nemen in het individueel handelingsplan, er therapie voor te voorzien (bijv. werkgeheugentraining, logopedie, ergotherapie, ...).

Ik ben benieuwd naar een praktisch voorbeeld van deze werkwijze.

Er staan op de website van het CHC-platform van Thomas More vijf kennisclips, waaronder een uitgewerkte casus en hoe je concreet de berekening doet.

Zit er geen risico in het hanteren van een betrouwbaarheidsinterval van .70?

Het klopt dat de nodige voorzichtigheid steeds in rekening moet worden gebracht. Het werken met een BI van .70, is de gulden middenweg om toch met een BI te kunnen werken i.p.v. met een puntscore, terwijl we o.b.v. de beschikbare gegevens geen BI .90 of BI .95 kunnen berekenen.

Is er naar de meet- en werkwijze ook wetenschappelijk onderzoek gedaan? Is het valide en betrouwbaar?

Dr. Dries Debeer, de data analist van het Research Support Office van de Faculteit PPW van de UGent heeft de werkwijze doorgelicht en psychometrisch in orde bevonden.